

דבר העורך

לרעוב... לגמרא

לאחרונה התגלגלה לידי הקדמה לספר תורני, בה מתאר את בני המדובר על ההקדמה לספר "ברכת ארץ", שחיבר הגאון רבי יהודה לייב מאשבוים הי"ד, מרבני ליטא בשנים האחרונות לפני השואה. הוא נספה בשואה, ולאחר המלחמה אביו הזקן הוציא במהדורה שניה את ספרו של בנו, ובפתח הספר הוא מספר על תקופת ילדותו של בנו, מחבר הספר.

דבריו מרתקים ומפעמיים, אין צורך לשכתב אותם, הרי הם ככתבם וכלשונם:

בשנת תרע"ה השלטון הרוסי גירש את כל יושבי העיר בריסק, והלכנו בגולה לעיר קארטו בערעז.

שמה בגולה הרבה הרפתקאות ומכשולים עדו ועברו על ראשינו. סבלנו בחומר וברוח. שבועות שלמים עברו עד אשר העוללים שאלו לחם יבש ממש, ופורש לא היה לחם. אבל הוא מחמדי, לא חדל לעסוק בתורה. דרש מזקנו, הוא חותני, מחסידי קוברין, הרב ר' ברוך ב"ר מאיר יואל הלוי ז"ל, כי ילמוד איתו.

זכורני ביום חמישי אחד, באו מים עד נפש, כי לא יכולתי להשיג פת לחם להחיות את נפש עוללי, אשר נשארו יתומים מאמם לא עלינו.

ביום ההוא בלילה, בשעה שתיים עשר, הקיצה זקנתו, היא חמותי ע"ה, הביטה על המשכב והנה נכדה הנחמד, אשר אהבה אותו כנפשה, איננו במיטה. נתנה בקולה: איה חמדתי!! יצאנו החוצה וקראנו - לייבלע, אייכה!... ואין עונה.

הלכתי וקראתי - בני! בני! עד אשר הגעתי לבית המדרש הישן אשר בעיר ההיא. כנכסתי שמה והשתוממתי לראות - הנה הוא יושב יחידי אצל ארון הקודש וגמרא קידושין לפניו, ומרנן בקול נעים - זאגט די גמרא תא שמע...

על שאלתי, מדוע לא ישנת? ענה - לא יכולתי לישון, כי מצוקת הרעב הציקני, אמרתי אלך ואלמוד, אולי על ידי זה לא ארגיש את הרעב.

האב מסיים את דבריו: "יותר מידרכה של תורה" רכש לו את תורתו, לא יפת במלח תאכלי", כי אם גם לחם יבש לא היה לו.

דף יג/א ואם יש לו אמלתרא

עוד סיבה לקשט את הסוכה - אמלתרא

חג הסוכות ממשמש ובא, והכל יודעים את אחת ההלכות בבניית סוכה, כי "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - פסולה" (סוכה ב/א).

בשלשה מקרים שונים הוגבלו לגובה עשרים אמה. א. סוכה. ב. נר חנוכה. ג. קורת המבוי. לדעת רבה (סוכה שם), הטעם שאין לבנות סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה הוא, מפני שהיושב בסוכה לא יבחין בסכך הגבוה, והרי אמרה תורה "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", הוא אומר, בעת שאתה יושב בסוכה עליך לחוש זאת.

אין למקם חנוכיה גבוהה מעל עשרים אמה, שהרי היא נועדה לפרסומא ניסא, ועין העוברים והשבים אינה שולטת בגובה זה. גם את קורת המבוי אין למקם בגובה העולה על עשרים אמה. קורת המבוי ניתנת בגבול שבין המבוי לבין רשות הרבים, על פי תקנת חכמים, "משום היכרא", היינו: להבדיל בין המבוי לבין רשות הרבים, כדי שלא יטלטלו מן המבוי לרשות הרבים ולהיפך [הטעם "משום הכירא" נסקס להלכה]. מאחר שאין עין אדם מבחינה בחפצים הממוקמים בגובה שמעל עשרים אמה, תקנו חכמים שאין למקם את הקורה בגובה זה.

במסכת עירובין אנו לומדים, כי אם מעניקים לאנשים סיבה הגונה להרים את ראשם מעלה לכיוון הקורה, אין מניעה למקמה בגובה העולה על עשרים אמה, וכגון, ניתן לקשט את קורת המבוי בעיטורים מרהיבים שיגרמו לכל עובר ושב להביט כלפי מעלה ולראות את הקורה.

הדעת נותנת, כי גם האדם אשר יקשט את סוכתו בציורים שובי לב, שיובילו את עין הצופה מעלה מעלה, אל הסכך המסכך את הסוכה בגובה רב, מכשיר בכך את סוכתו. אולם, האדמו"ר מגור, בעל "שפת אמת" זצ"ל (סוכה ב/א), עומד על כך, כי עצה זו של "אמלתרא" לא נזכרה במסכת סוכה כלל. מדוע?

קיר המגיע עד הסכך ועד החנוכיה: בעצם, הראשונים מקשים קושיה זהה אך הפוכה. הגמרא במסכת סוכה אומרת, כי לדעת רבה, אם הדפנות מתמשכות עד לגובה הסכך, אין כל מניעה לכך שהסכך יהא גבוה מעשרים אמה. כלומר, הלכה זו, שאין להציב סכך מעל עשרים אמה, מתייחסת לסוכה שקיים רווח בין דפנותיה לבין הסכך. אולם, אם הדפנות נושקות לסכך, סוכה זו כשרה, מפני שעין היושב בסוכה נמשכת אחר הדפנות, עד שלבסוף רואה הוא את הסכך. מדוע, שואלים הראשונים, היתר זה לא נאמר גם במבוי ובנר חנוכה?

בעלי התוספות (שם, ע"ב ד"ה "וכיון") מתרצים, כי הנר והקורה קטנים, והעין אינה קולטת אותם למרות המחיצות המגיעות עדיהם. ואילו הרשב"א והריטב"א מבארים, כי אך ורק מחיצות הסוכה, המקיפות מכל עבר, לוכדות את העין ומובילות את הצופה כלפי מעלה [הערוך לנר כותב, כי מחלוקת ראשונים זו מניבה השלכה מעשית לדעת רבה, אם כדי להכשיר סכך בגובה מעל עשרים אמה, יש צורך שכל דפנות הסוכה יגיעו עד הסכך].

מכל מקום, שאלתו של ה"שפת אמת" נותרת בעינה, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בסוכה.

עילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה
ב"ר אלתר יעקב וגיסל וז"ל
נלב"ע י"ח תשרי תשנ"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה
ב"ר אברהם הכהן ז"ל
נלב"ע י"א תשרי ב' דחנהמ"ס תשל"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנה יחידינו ה"ר אברהם פלוק ומשפ' יחידי - וז"ל אבי ב

עילוי נשמת

ה"ר **יצחק גלסטר** ז"ל
ב"ר שאול ז"ל
נלב"ע ס"ו תשרי תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י יחידינו ה"ר בני גל ומשפחתו שיחיו - ירושלים

נר ה' נשמת אדם

ה"ר **יהושע סטרמן** ז"ל ב"ר משה ז"ל
נלב"ע י"ג תשרי תשס"ד ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו אפרת - ננ-ז'ר'סג

לעילוי נשמת

מפעים ומרגש.

★ ★ ★

מעניין לעניין באותו עניין.
קראו נא במכתב הבא, מה הדבר העולה מיד בראשו של יהודי לומד דף יומי השומע שחבירו נפל למשכב:

לכבוד מאורות הדף היומי
בשבע שעבר שמתי לב כי אחד החברים הקבועים נעדר כבר שבוע שלם מהשיעור. לא מתאים לו, כנראה יש לו עומס יתר בעבודה, קשה לו בשעה זו, בערב עם חמשת ילדיו, צריך לעזור לאשה וכו' - כך חשבתי.

ביום שישי בשעה 1.30 העברתי לו הודעת SMS: "חזרות דף יומי בשעה 14:00". לא חלפו שתי דקות וקיבלתי SMS חזרה: "אני כבר שבוע וחצי במיטה עם דלקת ריאות".

התקשרתי אליו מיד. מה קורה? הוא השיב שמצבו קשה, לא מצליח לקום מהמיטה, לא נראה לי שאצליח להגיע אפילו לקבלת שבת לבית הכנסת. איחלתי לו רפואה שלימה, ולאחר כמה מילות נימוס סיימתי את השיחה ומיהרתי לביהכ"נ לשיעור הדף היומי. לאחר השיעור מיהרתי לביתו - יום שישי השעה 16:00. בביתו רעש והמולה, אשתו מכינה לבדה את חמשת הילדים הקטנים לקראת שבת. נכנסתי לביתו עם הגמרא בידי ובקול רם הכרזתי ר' צ. קום ממיטתך, באתי לקיים מצות ביקור חולים, פתח מסכת ברכות ובא נלמד דף יומי.

ר' צ. אסף את כוחותיו, קם מהמיטה, התיישב איתי בסלון. כח לקחת גמרא לא היה לו. קמתי, שלפתי את מסכת ברכות מארון הספרים והגשתי לו.

התחלנו מיד בלימוד הדף היומי, חזרתי איתו על אותו דף שזה עתה למדנו בבית הכנסת. סיימנו את הדף, איחלתי לו שוב רפואה שלימה והכרזתי שכעת הוא בודאי מרגיש יותר טוב. שהרי לקחתי לו אחד משישים ונשאר לו רק 59, ו-59 זו כבר לא בעיה לנצח.

רצתי לביתי לסיים את ההכנות לשבת, נכנסה השבת, באתי לביהכ"נ לקבלת שבת והנה לנגד עיני ר' צ. בא לקבלת שבת עם חמשת ילדיו. אמנם, הולך לאט, אמנם משתעל, נראה כמי שבילה במיטה כבר שבוע וחצי - אך קם ממזיטת חוליו ובא לביכ"נ וזה אחר ש-4 שעות קודם לכן אמר אני לא מאמין שאצליח להגיע לבית הכנסת הערב.

החש בראשו - יעסוק בתורה.

בברכה, ו. ב. אזור המרכז

השמתם לב? החיים סובבים סביב הגמרא, הדף היומי, התורה.

.....
המוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או עובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. טל: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

ואמרי לה: ימשמש במעשיו.

מה בין פשפש למשמוש?

בימים אלו של חזרה בתשובה, נעניין בשתי הלשונויות בברייתא המובאת בסוגייתנו, האם על האדם **לפשפש** במעשיו, או **למשמש** בהם.

גם אם לכל מילה משמעות נפרדת, יתכן שלמעשה אין כאן מחלוקת, והכל מסכימים שיש גם לפשפש ויש למשמש במעשיו.

בעל "הערוך" מציין, כי "פִּשְׁפֹּשׁ" המקראי מתורגם בארמית: "פִּשְׁפֹּשׁ" בבראשית א/לה [יש לציין כי מילה זו באה גם בפסוק שלפניו, כתרומם למילה "פִּשְׁפֹּשׁ"]

יתכן שרמז לקשר לשוני בין שורש פִּשְׁפֹּשׁ לשורש המקראי חִפֵּשׂ, ניתן למצוא בדברי רבא ואיתנימא רב חסדא (ברכות ה/א): "אם רואה אדם שישורין באין עליו - **יפשפש** במעשיו,

ה"שפת אמת" מסביר, כי יש צורך לשבת בסוכה שממנה עצמה ניכר כי היא סוכה, אם הסוכה ניכרת כסוכה באמצעות אמצעים אחרים, אין בכך די. הוא מדייק כן מלשונו של רש"י האומר (ד"ה "למען ידעו"), "עשה סוכה שישבתה ניכרת לך". שונה היא קורת המבוי, שעיקר תפקידה להוות חיץ והבדל בין המבוי לבין רשות הרבים, ואין לנו אלא להביא לידי כך שהיא תבלוט ותראה לעין כל [ראוי לציין כי משא ומתן זה הינו לפי טעמו של רבא, אך להלכה לא נפסק כדבריו, ובכל אופן סדך למעלה מעשרים אמה פסול כטעמו של רבא שם. עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' תרל"ג סעי' א]. הבנו, איפוא, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בסוכה, עדיין עלינו לדעת, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בנר חנוכה. על מדוכה זו עומד הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל "הליכות שלמה" מועדים, הל' חנוכה פרק י"ד סעי' ז' ובדבר הלכה שם, הכותב, כי לפני שאנו שואלים מדוע, עלינו להתבונן במרכיבי השאלה. מה מבקשים אנו - להבליט את החנוכה באמצעות עיטורים וחפצים שובי עין. כלום נרות החנוכה עצמם אינם מושכים את העין?! ובכל זאת החליטו חכמים כי אין די בכך, ואין למקמם בגובה מעל עשרים אמה. מה תועיל "אמלתרא" במקרה זה...

כך עושים פרסומת: ובכל אופן, מדוע אכן "אמלתרא" אינה מועילה בנרות חנוכה. סברה נאה נאמרה בדבר בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א; יש להבדיל בין הבחנה לבין פרסום. לאמר, את קורת המבוי צריך לראות. אם ראוה, נוצר ההיכר הנדרש ודי בכך. נרות החנוכה נועדו לפרסום הנס. פרסומת מציבים במקום הנח ביותר לצפייה של אנשים רבים ככל הניתן ("שבות יצחק" הל' חנוכה פ"א אות ד').

דף יד/א כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח

פאי 3.1415926535897932384

האות היוונית "פאי", מוכרת היטב לכל העוסקים במתמטיקה ובפיזיקה. אות זו מייצגת את היחס הקבוע בין היקף המעגל לקוטרו.

היחס בין היקף המעגל לקוטרו נקבע על ידי היחס בין היקף המעגל לקוטרו. למשל, אם נניח שהיחס הקבוע בין היקף המעגל לקוטרו עומד על $\frac{1}{3}$, היינו: לעולם שיעור היקף המעגל הוא כפול 3 מקוטרו, הרי שכאשר נדע כי קוטרו של מעגל מסויים עומד על 4 מטר, נסיק מכך כי היקפו 12 מטר.

מהו שיעור היחס בין קוטר המעגל להיקפו: גמרתנו דנה באריכות, מהו שיעור היחס בין קוטר המעגל להיקפו, כדי לברר הלכה בדיני עירובין: על הקורה אותה מניחים בפתח המבוי, להיות בעובי טפח. כאשר מניחים קורה עגולה, יש לחשב אם יש בה עובי טפח, והדרך הקלה ביותר לעשות זאת היא באמצעות מדידת היקף הקורה.

ים של שלמה: הגמרא לומדת את שיעור ה"פאי" מן הנביא (מלכים א' ז/כג) המתאר את בית המקדש שבנה המלך שלמה: "ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב, וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסב אותו סביב". שלמה יצר גיגית גדולה מנחושת לצורך טהרת הכהנים, אשר כונתה "ים" [קרקעיתה היתה נקובה היישר למעין עין איתם, ולכן מימיה לא היו "מים שאובים"]. קוטר הים עשר אמות, והקיפו שלושים אמות. מכאן, ששיעור ה"פאי" 3 בדיוק. הגמרא מסכמת זאת במשפט הרווח בתלמוד: "כל שיש בהיקפו שלשה טפחים - יש בו רוחב טפח".

רבותינו הראשונים (עיי' תוס' ד"ה "והאיכא" ועוד) מתמקדים בגמרתנו כדי לבאר את הקושיות העולות עם לימוד הגמרא.

מדוע יש צורך במקור? השאלה הראשונה המתבקשת מאליה היא, מדוע יש צורך במקור לכלל חשבוני, ימדדו ויבדקו ויידעו את התשובה. זאת ועוד, כל העוסקים בתחום יודעים, כי היחס הקבוע בין הקוטר לבין ההיקף אינו 3 בדיוק, כי אם 3.1415926535897932384.

בין גדולי הדורות העוסקים בשאלה זו נמנה התשב"ץ (שו"ת ח"א סי' קס"ה), אשר כתב תשובה ארוכה מאד בעניין והביא מדברי הראשונים, כלהלן, אשר תכליתכם אחת: "שלא נעלם מהם האמת, כי הם אנשי אמת, מקבלי האמת מאלוקי האמת", ואילו חכמינו זכרונם לברכה הורו "כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח" כדי להורות, כי אין צורך לדייק ביותר במדידות, ויש לחשב את ההיקף פי שלש מהקוטר.

הספק שעדיין יש לברר הוא, אם חכמינו באו להורות לנו כי כך יש לנהוג הן לחומרא והן לקולא, או שמא לחומרא בלבד. ובכן, התשב"ץ מסתפק בדבר, ולהלן נעניין בדברי הראשונים, אם ניתן להסיק מדבריהם מה דעתם בנידון זה.

אין צורך לדייק בחישוב: הרא"ש (תוס' הרא"ש) מסביר, כי אכן שיטת החישוב המדויקת של היחס בין ההיקף לבין הקוטר היתה ידועה לחכמינו, אך הם ביקשו להורות לנו שאין צורך לדייק עד כדי כך ולשם כך הביאו את הפסוק העוסק ב"ים של שלמה" ממנו מוכח, כי רשמי דברי הנביאים לא דייקו בעת כתיבת הנתונים לדורות והסתפקו בחישוב של $\frac{1}{3}$. מדברי הרא"ש מוכח בעליל, כי כוונת גמרתנו הן לקולא והן לחומרא. הלכה היא שנלמדה מן הפסוק, כיצד יש לחשב את היחס בין ההיקף לבין הקוטר.

לעומת זאת מדברי הרמב"ם (בפי' המשנה) לא ניתן להסיק מסקנה נחרצת: "צריך אתה לדעת, שיחס קוטר העיגול להיקפו בלתי ידוע ואי אפשר לדבר עליו לעולם בדיוק. ואין זה חסרון ידיעה מצינונו כפי שחושבים הסכלים, אלא שדבר זה מצד טבעו בלתי נודע ואין במציאותו שידוע...". כלומר, היחס בין ההיקף לבין הקוטר הוא מספר אי רציונאלי; לעולם לא יימצא המעגל שבו היחס הוא מספר שלם, אלא כפי שכבר הובא

הדף היומי

שנאמר: **נִפְשָׁה** דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' (איכה ג/מ).

ההבדל בין המילים, לפי "הערך" (מובא גם במסורת הש"ס) הוא: "משמש" - זהירות מעיקר שלא יחטא, ואילו "נפש" מתייחס לחזרה בתשובה לאחר שכבר חטא.

בדרכו הולכים רש"י וריטב"א המסבירים, כי לשון "נפש" מתאימה להבטה לאחור, לבחינת מעשים שכבר נעשו, כמוכח מלשון הגמרא בברכות ה"ל, ועל אותה עבירות שמצא - יתנה וישוב. לעומת זאת, לשון "משמש" מתאימה לבדיקה מתמדת, ולמחשבה שבתחילת מעשה, האם אכן ראוי לעשותו, וכמו שאמר חז"ל על השם אורחותיו, ומחשב חשבונו של עולם: הַפֶּסֶד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָה, ויִשְׁכַּר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הַפֶּסֶד (סוטה ה/ב; בבא בתרא ע"ח; אבות ריש פ"ב). הריטב"א מוכיח שזוהי משמעות "משמש" משני "משמושים" שלמדנו עליהם במסכת שבת (נ"ב/א): "חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה... חייב אדם למשמש בגדו ערב שבת עם חשכה".

בדברי האחרונים מצאנו פירושים אחרים להבדל שבין לשון "נפש" ולשון "משמש".

הרמח"ל כותב: "ותראה ששתי הלשונות הן שתי אזהרות טובות ומעילות מאד. כי הנה הפשפש במעשים הוא - לחקור על כלל המעשים, ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצות ה' וחוקיו. כי כל אשר ימצא מאלו - יבער מן העולם. אך המשמוש הוא - החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בעניינם איזה פניה אשר לא טובה או איזה חלק רע, שיצטרך לבערו ולהסירו. והרי זה כמשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה, עד שישאר דך ונקי". (מסילת ישרים, ג. ראה עוד פירוש "ענף יוסף" על עין יעקב; ר' צדוק הכהן, "ליקוטי מאמרים", עמ' 140, ס"ק י"ג).

דף י"א/ב שהלך רבי יהושע אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה

עגלה עדיפה

אמרו אדמו"רי בית קרטשינוף זצ"ל: יפה נסיעה אל הרב בעגלה, מהליכה אליו ברגלים. וכל כך אלה. הן הקבלת פני הרב היא מעשה של מצוה המקדשת את מדרג רגליו של ההולך. על כן נאה יותר לסווע בעגלה, שהגלגל מתגלגל על כל הדרך, מהליכה ברגלים המקדשת רק את מקום מדרס הרגל...

דף י"ג/א ואלו דברי אלוקים חיים **דברי התורה פרים ורבים**

פירשו גדולי המחשבה: המילה חיים אינה נסמכת כאן ל'אלוקים' (על אף שמצינו בפסוקים ביטוי של "אלוקים חיים") אלא ל'דברי'; דברי הקב"ה ותורתו חיים, טובעים ופרים ורבים, שכן גם דעת החולק אמת היא ואף היא 'תורה'; נמצא שהמחלוקת הגדילה את דברי האלוקים...

דף י"ב/ב כל המחזר על הגדולה גדולה בורח ממנו

בורח ומציץ לאחור...

מספרים שעיניו אחד התלונן לפני ה"חפץ חיים" זצ"ל כי כל ימיו בורח מן הכבוד, ואף על פי כן הכבוד אינו רודף אחריו...

ענה לו ה"חפץ חיים": אכן, בורח אתה, אלא שהנך מציץ לאחור לראות אם הוא באמת רודף אחרך; בראותו זאת - הרי הוא בורח מיד!

דף י"ב/ב כל המחזר על הגדולה גדולה בורח ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזר אחריו

סוף הכבוד לבוא

אם כן, תמה החפץ חיים, מיהו שזוכה לכבוד? הורצה בו - אין לו, וזה שהכבוד רודף אחריו - הרי הוא בורח מהכבוד!

ברם, השיב, לאחר מותו של הבורח מהכבוד, פוסק הוא מלברוח, ואז זוכה הוא לכבוד גדול, שכן הכבוד משיגו...

דף י"ב/ב מלח סדומית יש שמסמא את העניים... כקורט בכור [הוא שיעורו] כמו קורט בכור שלם]

מלח סדומית, מהו?

לעיל ה"פא"י הוא 3.1415926535897932384. ואלו הן רק 20 הספרות הראשונות... מפני כך "תפסו הם בחשבון גדול ואמרו, כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, והסתפקו בזה בכל המדידות שהוצרכו להן בכל התורה".

האם התכוון הרמב"ם לכך שגם להלכה ולמעשה אין צורך לחשב בדיוק, גם לקולא, או שמה אין כוונתו אלא לכך שלשון המשנה קוצר כדי לא להאריך, אך למעשה יש צורך לחשב בדיוק את היחס שבין הקוטר לבין ההיקף. התשב"ץ נוטה לומר, כי "למעשה יש לדקדק על פי דקדוק האמת". אולם, ה"ערוך השולחן" (יו"ד סי' ל' סעי' י"ג, ובאו"ח סי' שס"ג סעי' כ"ג) נוקט, כי ניתן לסמוך על חשבון זה גם לקולא, וכן מצדד ה"משנה ברורה" (בשער הציון סי' שע"ב ס"ק י"ח), המסיים את הנידון, כי בדינים ובהלכות מדרבנן, בוודאי ניתן לסמוך על שיטת החישוב המקילה. [ראה עוד ב"מאורות הדף היומי" גליון 266 בכורות דף י"ז/ב אי אפשר לצמצם - **עד כמה יש לדייק בעשיית ריבוע התפילין**].

בספר "ארץ חיים" (בראש הספר בקונטרס "כיבוד אבי") מביא אפשרות מעניינת ומחודשת לפתרון העניין, בשם אביו, רבי מנשה מטהוב סטלון, אשר עלה לארץ ישראל מחלב לפני כמאה וארבעים שנה ושימש כאב בית הדין בצפת.

עגול - משושה: רבי מנשה אומר, כי שיעור של פי 3 הוא מדויק להפליא בצורת משושה. היקף המשושה הוא פי 3 בדיוק מקוטרו. בזמני קדם, הוא כותב, נמנעו על פי רוב מיצירת עיגולים מדויקים ובדרך כלל ייצרו צורת משושה [עיי"ש בטעם הדבר]. גם הקורה ה"עגולה" שבסוגייתנו, אינה אלא משושה... לדעתו, גם הים שעשה שלמה היה משושה, ודברי הנביא, כמו גם דברי גמרתנו, מדויקים להפליא. ברם, חידוש זה אינו הולם את דברי רבותינו הראשונים, אשר נוכחנו לדעת כי הם מפרשים את גמרתנו כי היא עוסקת בקורה עגולה ממש.

דף ט"א מחיצה העשויה מאליה

קווי הטלפון והחשמל כעירוב לעיר

עם התפתחות הטכנולוגיה, הוחל בפריסת רשתות קווי חשמל, טלגרף וטלפון. ערי הגלובוס מלאו בעמודים ובחוטים, ופוסקי ההלכה נדרשו להביע את דעתם, אם ניתן להשתמש בהם כ"צורת הפתח".

לכאורה, גמרא מפורשת היא (ט"א) "מחיצה העשויה מאליה כשרה", היינו: גם מחיצה שנעשתה מעצמה, ולא מיקמה לשם מחיצה, הרי היא מחיצה. זאת ועוד, בגמרא מבואר, כי גם מחיצה שאינה גמורה, הנחשבת כמחיצה לעניין הלכות שבת, כגון, "לח"י" [נמ"ד משום מחיצה] וכדומה, מועילה אם היא עומדת מאליה, אף על פי שלא מיקמה לצורך מחיצה.

לשם מה הותקנו עמודי חשמל: הדין נותן, כי הוא הדין לגבי "צורת הפתח". ברם, הגמרא אינה מגלה את דעתה, מה דינה של מחיצה הלכתית אשר לא הוקמה "מאליה", היינו: ללא כל כוונה, אלא הוקמה לשם תכלית אחרת [כלומר, לגבי מחיצה גמורה, אין זה משנה אם הוקמה מאליה אם לאו, עיקר קיימת מחיצה. ברם, מחיצה שנחשבת מחיצה מכח דינים והלכות הקובעות, כי היא נחשבת "מחיצה", יתכן שיש צורך להעמידה לשם "מחיצה"]. מאחר שעמודי החשמל והטלפון לא נעשו לשם עירוב, יש לדעת אם הם ראויים לשמש כ"צורת הפתח" [עיי' שו"ת "תורת חסד" או"ח סי' י', "ישועות מלכו" סי' כ', ועיי' "משכנות יעקב" סי' כ"ג שדעתו, שצורת הפתח ביותר מעשר אמות לא מועיל נעשה מאליו, אולם רוב האחרונים חולקים ע"ד בזה]. ה"חזון איש" זצ"ל נוקט (ק"א ס"ק ה'), גם כאשר המחיצה נעשתה לשם מטרה אחרת, ניתן לייחדה לשם "צורת הפתח" ולהשתמש בה כעירוב לעיר, וכך נוהגים למעשה [ינתיבות שבת"י פרק י"ט הערה כ"ח].

מעל ולא ליד: נידון הלכתי נוסף שהיו הפוסקים צריכים לתת עליו את דעתם הוא, כי בדרך כלל חוטי החשמל וחוט הטלפון מותקנים לצידו של העמוד ולא מעליו, כנדרש בעמוד עירוב, כמבואר בגמרא, שאחד מתנאי צורת הפתח הוא שהחוט יהא מעל העמוד. אכן, לדעת רוב הפוסקים, לא ניתן להשתמש בעמודי החשמל והטלפון, כאשר החוטם מותקנים לצידם ולא מעליהם. אם כן, יש להם שימוש על ידי התקנת עמוד בגובה עשרה טפחים, או העמדת חבית בגובה עשרה טפחים, תחת חוט החשמל. אין צורך שהחוט יגע בעמוד, די בכך שהוא מעליו, והרי לנו צורת הפתח [ראה "ינתיבות שבת"י שם הערה ס"ו, ועיי"ש בהערה ס"ד. ועיי"ש בהערה ה"ל שבאופן זה נראה שמועיל לכל הדעות, שהרי חלקה של צורת הפתח נעשה באופן מיוחד לכך].

עירוב בעיר צ'רנוביץ: מעניין לקרוא, היאך סודר עירוב בעיר צ'רנוביץ, לפני למעלה ממאה שנה. רב העיר, רבי בנימין אריה ויס, מתאר בספרו (שו"ת "אבן יקרה" ח"א סי' ט"ו) כיצד עשה זאת.

לאחרונה, הוא מספר, הומצאה "תחבולה מפוארה" אשר באמצעותה יכול אדם לדבר עם רעהו למרחוק, על ידי חוטים הפועלים בכוחות חשמל ומגנט הנקראים "טעלעפאן". כיצד פועל הטלפון? "כל אשר ישכור מכונית טלפון לביתו, מושך חוט מהמכונה אל בית המרכז (מרכזיה) על גבי עמודים. אל המרכזיה מגיעים כל חוטי העיר. המעוניין לדבר עם רעהו מניע גלגל במכונית הטלפון, המשמיע קול במרכזיה; או אז שואלים אותו עם מי הוא מעוניין לדבר, ואז הם מחברים את חוטו עם חוטו של אותו אדם, ואז יוכלו לדבר זה עם זה כאשר ידבר איש אל רעהו העומד איתו פנים אל פנים..."

עירוב עם חיישנים: בא רבה של צ'רנוביץ והגה רעיון מבריק. הוא הזמין "מכונית טלפון" ודאג שהרכבל לא ילך ישירות אל המרכזיה אלא יקיף את כל העיר קודם לכן! בדרך זו הרויח רווח גדול ביותר: ראשית, כל העיר מוקפת בצורות הפתח, ושנית, וזה העיקר, לעולם הוא יודע אם החוט ניתק! - "אם אקרא להצענטראלע (המרכזיה) ומשם ישיבוני, הלא הדבר ברור שהחוט שלם וממילא העירובין כתקן

בבירור בלי כל ספק, והבן היטב"!!!
רעיון זה הכה גלים, הוא מספר, וזמן קצר אחר כך, אף בלבוב העיר נעשה עירוב בצורה כזו!

דף טז/א עומד מרובה על הפרוץ

ה"חזון איש" זצ"ל - רוב הרחובות אינם רשות הרבים!

בגליון הקודם עסקנו בהרחבה בשאלה, כיצד מקיפים את הערים בעירוב של "צורת הפתח", לאחר שלדעת ראשונים רבים, הרחובות הם רשות הרבים ואין ב"צורת הפתח" כדי להופכם לרשות היחיד שהטלטול מותר בה. ובכן, במאמר זה נתוודע לחידושו של ה"חזון איש" זצ"ל לאורו ס"ק ס"ה (ה' הטוען, כי בימינו, רובם המכריע של הרחובות הנמצאים בתוך הערים אינם רשות הרבים, גם אלו שעוברים בהם שישים ריבוא. בסוגייתנו אנו עוסקים בדין מהלכות "מחיצות": "עומד מרובה על הפרוץ". כלומר, שטח שבכל אחד מארבעת צדדיו ממוקמת מחיצה, הרי הוא רשות היחיד, גם אם המחיצה קטנה ואינה נמתחת על פני אורך השטח. אם המקום מוקף בשלש מחיצות, עליהן להיות "עומד מרובה על הפרוץ" כדי לחצוץ את השטח אותו הן מקיפות ולהגדירו כרשות היחיד. כלומר, על כל מחיצה להתפרס על פני רוב הרוח בה היא ממוקמת.

הרחובות אינם מפולשים: לכשתבונן ברחובותינו, אומר ה"חזון איש" זצ"ל, נמצא כי כמעט אין אחד מהם המוגדר רשות הרבים, שכן, לכל רחוב שלש מחיצות לפחות. שתי שורות הבתים שמשני עבריו והמחיצה השלישית היא שורת הבתים של הרחוב הניצב מולו. לו היה צורך במחיצות רצופות שיקיפו את השטח מכל עבריו, לא היה די בכך, אך מאחר שדי במחיצות ש"העומד מרובה על הפרוץ" בהם, היינו: שברוב השטח בו יש צורך במחיצה, קיימת מחיצה, הרי שרחובותינו מוקפים מחיצות משלשה צדדים, ובמקרים רבים גם מארבעה צדדים. אומנם, במשנה למדנו. כי איו בכוחו של הכלל

"עומד מרובה על הפרוץ" לסייע למחיצה ששיעור [עד עשר אמות נחשב כ"פתח"], אך ה"חזון איש" מוכיח חכמים ולא מן

התורה, ומן התורה כל עוד העומד מרובה על המחיצה [וכן הרבים שעוברים שם אינם מבטלים מחיצה זו שני ממילא, מאחר שהרחובות הם רשות היחיד מן הפתח כדי להתיר את הטלטול בה. נראוי לציין, כי מדרבנן מקרה זה אינו נחשב כ"עומד מרובה על הפרוץ" ויש צורך ב"חזון איש" עצמו מציין, כי בנידון זה נחלקו גז ובעל ה"בית אפרים", ולדעת בעל "משכנות יעקב" שעוברים בה רבים, אשר היא הרחוב המגדיר את "רשות הרבים", אינה יכולה להוות חלק ממחיצה תוך הסתמכות על הכלל "עומד מרובה על הפרוץ". לדעתו, כל עוד לרשות הרבים שכזו אין דלתות הננעלות בלילה, הרי זו רשות הרבים מן התורה.

ראוי לציין, כי בתקופתנו נדפסו "תוספות הרא"ש", ובדבריו מבואר (ו'ז'ב ד"ה "ארבעה דיומדי"), כדברי ה"בית אפרים" וה"חזון איש", כי גם בפרצה גדולה, מן התורה מועיל "עומד מרובה על הפרוץ" [נראה בספר "שלום יהודה" לגר"א פלצנסקי שליט"א, התכתבות עניפה עם החזו"א זצ"ל בעניין זה].

למלא ולכלל חומר מסיסי יש תכונה של שאיבת נוזלים הידועה כפעולה אוסמוזית [חומר מסיס הוא חומר שעבר פירוק בנוזל]. בגלל תכונה זו משמש מלח הבישול להכשרת בשר על ידי הוצאת הדם במליחתו. מאותה סיבה המלח מגרה את הרקמות היריריות שבגלגל העין, השאיבה מתבצעת על ידי תמיסה של המלח שנוצר במגע עם הלחות של הרקמה ועוצמתה היא לפי ריכוז התמיסה. ברור שככל שהחומר מסיס יותר כך הוא מגרה יותר.

הודעה חשובה

ניתן להשיג את הספר
"המאור המבואר"
בנפרד מהגמרא

סאות תסונות צבעוניות בתלת טיטר
להכחשת הסוגיה
מחיר הספר 40 ש"ח

לפרטים והזמנות: 1700-500-151

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת עירובין דף ב' כו'
לצפייה במחשב + MP3

English Français עברית

בישראל: 1-700-500-151 +972-3-6182313
ירושלים: רח' שרי ישראל 14 02-5003882
In U.S.A.: 1888 5MEOROT (1888 563 6768)
In France: 01.42.41.14.01

חדש!

"ושמחת בחגך"
לרגל חג הסוכות הבעל"ט
הופיעה מהדורה נוספת
של חוברת **"מאורות הדף היומי"**
על מסכת סוכה

חדש! ניתן להשיג
במשרדי "מאורות הדף היומי"
ובטל: 03-6164725

התודה והברכה

לא לפי לומדי הדף היומי שרכשו את הגמרות המיוחדות **מסכת עירובין** ממהדורת **"נר תמיד"** שבהוצאת **"מאורות הדף היומי"**.
לצערנו, אזלה המהדורה הנוכחית שהודפסה ב- 20,000 עותקים, ואנו מדפיסים מהדורה נוספת שתסופק בעז"ה לפני חג הסוכות.
ניתן להמשיך ולבצע הזמנות טלפוניות, בטל. 1-700-500-151
בברכת פתקא טבא
הנהלת "מאורות הדף היומי"

לעילוי נשמת

הר"ר **שראג פלוטניצקי** ז"ל
ב"ר זרח ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הר"ר **נחמן ומירה פלוטניצקי** שיחיו - הרצליה

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל
ב"ר משה מנחם ז"ל
נלב"ע י"ד תשרי תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפטקה** ז"ל
ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד תשרי תש"ל
וזוגי מרת **בלה הפטקה** ע"ה
ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה תשרי תרפ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו